

Av. dr. Dumitru A.P. FLORESCU

Baroul București

Dr. Roxana POPA

Judecător la Înalta Curte
de Casație și Justiție

Dr. Liviu POPA

Avocat Baroul București

Gabriela SPĂTARU

Judecător Tribunalul Dâmbovița

Dr. Adrian BORDEA

Judecător la Înalta Curte
de Casație și Justiție

Marius EPURE

Avocat

Daniel ZAMFIRACHE

Consilier juridic AVAS

EXCEPȚIILE ÎN PROCESUL CIVIL

Universul Juridic

București

-2010-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2010, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOȚIT DE SEMNĂTURA
ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE
INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Excepțiile în procesul civil / Dumitru A. P. Florescu (coord.),

Roxana Popa, Adrian Bordea, ... - București : Universul

Juridic, 2010

ISBN 978-973-127-412-6

I. Florescu, Dumitru Andrei Petre

II. Popa, Roxana

III. Bordea, Adrian

347

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.665**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15; 0726.990.184**
DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

COMENZI ON-LINE,

CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%

ARGUMENT

Lucrarea de față a fost concepută ca instrument de orientare, autorii aducându-și aportul în urma experienței acumulate de-a lungul anilor și se adresează, în primul rând, practicienilor, având drept scop consolidarea cunoștințelor teoretice și practice ale acestora.

Excepțiile în procesul civil, este o lucrare de practică în care autorii au urmărit să prezinte aspectele problemelor teoretice născute în cadrul procedurii excepției în materia civilă.

Pentru a arăta că *excepțiile* reprezintă o formă de manifestare a *acțiunii civile*, trebuie mai întâi lămurită noțiunea de acțiune civilă. Această noțiune a fost folosită cu mai multe înțelesuri, în literatura juridică neexistând un punct de vedere unitar pentru a o defini.

Astfel, acțiunea civilă reprezintă totodată un instrument juridic eficient de apărare a legalității și ordinii de drept, precum și de întărire a disciplinei sociale.

Conceptul de excepție evocă în limbajul obișnuit orice abatere de la o regulă generală și provine din substantivul latin „*exceptio*”.

În limbajul juridic, excepția este folosită atunci când sunt invocate neregularități procedurale, urmărind amânarea sau împiedicarea judecării. Excepțiile de procedură apar în această lumină de intensități diferite: *ca un mijloc util/indispensabil în mâinile însetatului de dreptate sau, dimpotrivă, ca un mijloc letal în mâinile răuvoitorului*. Desigur, acesta este modul general și concluzionat de a transpune această manifestare, iar pentru a găsi răspuns, ne-am îndreptat atenția în egală măsură asupra doctrinei juridice și asupra practicii judecătorești din România.

Demersul cognitiv își propune să surprindă aceste instituții juridice în mișcare insistând pe analiza procedurii de soluționare a excepțiilor procesuale.

Desigur, suntem conștienți că lucrarea este susceptibilă de îmbunătățiri și dezvoltări, iar unele dintre aspectele prezentate necesită o examinare continuă.

Elaborată sub semnul rigorii și bazată pe o bogată bibliografie de specialitate, lucrarea *Excepțiile în procesul civil* va deveni un important termen de referință în literatura de profil, oferind celor interesați un util instrument de lucru și acoperind un gol în cercetarea juridică românească.

Adresăm sincere felicitări atât autorilor – cunoscuți specialiști în domeniul Dreptului –, cât și Editurii Universul Juridic pentru acest demers.

Dr. Gavril Iosif Chiuzbaian
Președintele Uniunii Juriștilor din România

I. CONSIDERAȚII GENERALE

1. Noțiune. Excepția ca mijloc de apărare în procesul civil. Rolul excepțiilor în cadrul procesului civil

Dezvoltarea relațiilor interumane, dobândirea unor valențe complexe ale acestui tip de relații au determinat, la scară istorică, apariția statului. Încă de la primele forme de organizare statală au existat preocupări pentru stabilirea unor norme prin care să se asigure respectarea drepturilor și obligațiilor persoanelor. Treptat, aceste norme au evoluat, concretizând intenția autorităților statale de a asigura climatul necesar stabilității relațiilor sociale, atât între cetățeni, cât și în raporturile acestora cu statul.

Astfel s-au conturat cele trei funcții ale statului: funcția legislativă, funcția executivă și funcția jurisdicțională. Analizând funcția jurisdicțională, doctrina a subliniat că „în societatea modernă, rolul de a înfăptui justiția și l-a asumat statul, el deținând monopolul justiției”.¹

Plecând de la această premisă, au fost conturate două consecințe importante.

În primul rând, nicio altă autoritate decât instanțele judecătorești legal instituite nu poate împărți justiția, prin intermediul hotărârilor care să se bucure de autoritate de lucru judecat și de forță executorie. În consecință, este necesar ca instanțele să fie înființate prin lege.

A doua consecință are în vedere faptul că statul este obligat să împartă justiția atunci când este solicitat. Statul, deținând monopolul justiției, datorează cetățenilor justiția, așa cum datorează ordinea și siguranța lor.

Subliniem, însă, că preocuparea primordială a statului o reprezintă crearea cadrului legal pentru asigurarea respectării drepturilor și libertăților cetățenilor, precum și pentru sancționarea încălcării acestora, prin conceperea măsurilor de protecție și acțiune.

Regula este aceea conform căreia persoanele acționează în limitele prevăzute de lege în manifestarea drepturilor și libertăților de care se bucură și respectă obligațiile asumate ori instituite de normele legale. În măsura în care o persoană încalcă dreptul recunoscut al altei persoane ori nu își îndeplinește o obligație asumată, se naște un conflict ce urmează a fi soluționat în conformitate cu regulile edictate de stat. Conflictul astfel apărut poate fi soluționat pe cale amiabilă, prin înțelegerea dintre persoanele implicate, fără a fi nevoie de intervenția statului, prin autoritățile sale.

Dacă un asemenea conflict nu s-a soluționat pe cale amiabilă, el urmează să-și găsească soluționarea prin parcurgerea procesului civil. În aceste sens, în literatura de specialitate s-a exprimat opinia potrivit căreia „conceptul de proces desemnează cadrul

¹ A se vedea Viorel Mihal Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. 1, *Teoria generală*, Ed. Național, București, 2006, p. 42.

formal în care se soluționează conflictele dintre cetățeni”¹, scopul procesului civil fiind acela de a soluționa problemele concrete ale unor justițiabili.

Procesul civil a fost definit ca fiind „activitatea desfășurată de instanță, părți, organe de executare și alte persoane sau organe care participă la înfăptuirea de către instanțele judecătorești a justiției în pricinile civile, în vederea realizării sau stabilirii drepturilor și intereselor deduse judecății și executării silite a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii, conform procedurii prevăzute de lege”².

Pentru declanșarea procesului civil este necesar, ca o condiție prealabilă, să existe o afirmare a unui drept subiectiv. Doctrina definește dreptul subiectiv ca fiind „posibilitatea recunoscută de legea civilă subiectului activ, persoană fizică sau juridică, în virtutea căreia acesta poate, în limitele dreptului și moralei, să aibă o anumită conduită, să pretindă o conduită corespunzătoare – să dea, să facă sau să nu facă ceva – de la subiectul pasiv și să ceară concursul forței coercitive a statului, în caz de nevoie”³.

Deci, în situația în care dreptul subiectiv civil este contestat sau încălcat, titularul său are posibilitatea de a recurge la forța de constrângere a statului, adică la procesul civil. Rezultă că pentru protecția dreptului subiectiv încălcat trebuie să se apeleze la normele procesului civil, mijlocul practic de realizare fiind acțiunea civilă. În acest sens, un reputat autor a apreciat că „afirmarea unui drept reprezintă o condiție esențială a exercitării acțiunii civile, consacrată în art. 109 C. pr. civ., potrivit căruia oricine poate pretinde un drept împotriva unei alte persoane trebuie să facă o cerere înaintea instanței competente”⁴.

Caracteristicile acțiunii civile au fost evidențiate în literatura de specialitate⁵ ca fiind următoarele:

a) acțiunea nu poate fi concepută decât în legătură cu protecția drepturilor subiective civile, precum și a unor interese protejate de lege pentru care calea justiției este obligatorie;

b) acțiunea cuprinde totalitatea mijloacelor procesuale organizate de lege procesuală pentru protecția dreptului subiectiv sau a altor interese ce nu se pot realiza decât pe calea justiției (cererea, administrarea de probe, mijloacele de apărare etc.)

c) acțiunea este uniformă, și anume cuprinde aceleași mijloace procesuale, indiferent de dreptul care se valorifică;

d) în momentul în care titularul dreptului subiectiv civil sau cel ce își valorifică un interes, ori alte persoane sau organe cărora legea le recunoaște legitimare procesuală activă, apelează la acțiune, ea se individualizează, devine proces.

Plecând de la aceste caracteristici, acțiunea civilă a fost definită ca fiind ansamblul mijloacelor procesuale prin care, în cadrul procesului civil, se asigură protecția dreptului subiectiv civil – prin recunoașterea sau realizarea lui, în cazul în care este încălcat sau contestat – ori a unor situații juridice ocrotite de lege.

Într-o analiză *lato sensu* a procesului civil, s-a exprimat opinia⁶ potrivit căreia acesta „poate fi apreciat drept un mijloc de apărare”. Același autor afirmă că „procesul civil constituie un mijloc de apărare atât pentru reclamantul al căruia drept se consolidează o dată

¹ A se vedea Ioan Leș, *Tratat de drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2001, p. 9.

² A se vedea V.M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. 1, ed. cit., p. 148.

³ *Ibidem*, p. 247.

⁴ A se vedea Ioan Leș, *Tratat de drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2001, p.150.

⁵ *Idem*.

⁶ A se vedea Mihaela Tăbârcă, *Excepțiile procesuale în procesul civil*, ediția a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 21.

cu admiterea, în mod irevocabil, a cererii sale, dar și pentru pârâțul căruia i se conferă astfel posibilitatea să se opună pretențiilor adversarului și, dacă dovedește lipsa de temeinicie a acestora, își va consolida el situația juridică premergătoare conflictului”.

Achiesăm la acest punct de vedere. Alături de autorul citat, apreciem că procesul civil constituie un mod de apărare atât pentru reclamant care, prin promovarea acțiunii în justiție, își apără dreptul sau interesul supus analizei judecătorului, cât și pentru pârât, care contestă temeinicia solicitării reclamantului. Subliniem, totodată, că, în funcție de dinamica procesului civil, poziția părților se poate schimba, astfel încât reclamantul să fie pus în situația de a formula apărări.

Generic, mijloacele de apărare sunt:

- apărările pe fond;
- excepțiile procesuale;
- cererea reconvențională;
- chemarea în judecată a altor persoane;
- arătarea titularului dreptului.

Lucrarea de față își propune să analizeze doar excepțiile procesuale, atât ca instituții juridice, cât și comparativ cu celelalte mijloace de apărare menționate.

Excepțiile procesuale reprezintă o instituție fundamentală a dreptului procesual civil, ce se impune a fi analizată atât pe plan teoretic, cât și pe planul practicii judiciare.

Vom prezenta evoluția în timp a acestei noțiuni¹.

Instituția juridică a excepției a fost utilizată pentru prima dată în dreptul roman. Astfel, pentru romani, în procedura formulară, *actio* însemna dreptul de a pretinde în justiție ceea ce ți se datorează. Caracteristic pentru această procedură este „formula”. Aceasta indică problema de drept și de fapt pe care judecătorul trebuia să o rezolve, precum și ordinul de a condamna sau de a absolvi, după cum pretenția reclamantului era verificată sau nu. Formula avea părți principale – *intentio*, *condemnatio*, *demonstratio* – și părți accesorii – prescripțiile, excepțiile, duplicile, replicile, triplicile. *Intentio* era partea din formulă prin care se expuneau pretențiile reclamantului, în *jus* și în *factum*. *Condemnatio* reprezenta partea din formulă care dădea dreptul judecătorului puterea să-l oblige pe pârât să plătească sau să îl absolve. *Demonstratio* era partea din formulă care indica fundamentul juridic sau cauza acțiunii.

Existau în formulă și părți accesorii, care se adăugau doar la cererea uneia dintre părți. Ne referim la prescripții, care erau adăugiri scrise înainte de formulă: *prae-scribere*. Acestea puteau fi în favoarea reclamantului (*pro actore*) sau în favoarea pârâțului (*pro reo*).

Ulterior prescripțiile *pro reo* au fost înlocuite cu excepții: *exceptio*. *Exceptio* se introducea în formulă între *intentio* și *condemnatio*, având locul și efectul unei condiții puse într-un contract.

Prin excepție, pârâțul invoca elemente de drept sau de fapt care duceau la respingerea cererii, la amânarea urmării sau la diminuarea condamnării.

Romanii împărțeau excepțiile în diferite categorii:

a) excepții *in facto* și excepții *in iure*. De exemplu, o *exceptio facti* era *exceptio doli, quod metus causa* – apărare pe motiv de dol sau violență. *Exceptio iuris* reprezentau apărări ale pârâțului bazate pe legi sau *senatus consulte*.

¹ A se vedea și Andreea Cătălina Ciurea, *Excepțiile procesuale în materie civilă*, Ed. Wolters Kluwer, 2009.

b) excepții *in rem* și excepții *in personam*. Excepția *in rem* (sau excepția reală) era cea care decurgea dintr-un viciu al contractului și care putea fi opusă de orice persoană pârâtă, în baza aceluși contract: *exceptio rei emptae et venditae* (excepția lucrului vândut și cumpărat). Excepția personală (*exceptio in personam*) avea la bază calitatea specială a pârâtului: *beneficium excussionis personalis*, prin care fideiussorul putea să se opună la urmărirea sa, până când creditorul nu urmărea mai întâi pe debitorul principal.

c) excepții dilatorii (*temporare*) și excepții peremptorii (perpetue). Excepția dilatorie avea ca efect o respingere temporară a cererii și se invoca în situația în care între părți se încheiasă o convenție de a nu reclama într-un termen determinat (*pactum de non petendo intra certum tempus*); în această situație, acțiunea nu se stinge, ea putând fi introdusă mai târziu, după expirarea termenului. Excepția perpetuă avea ca efect stingerea definitivă a acțiunii: plata, novațiunea, confuziunea etc.

La excepția opusă de pârât, reclamantul avea posibilitatea de a obiecta, prin intermediul replicii (*replicatio*). La rândul său, pârâtul putea răspunde cu o duplica (*Duplicatio*), față de care reclamantul putea răspunde cu o triplică (*triplicatio*).

Se poate observa că toate aceste excepții erau folosite în dreptul roman ca mijloace de apărare ale pârâtului și aveau ca fundament dreptul material (*substanțial*). Ele nu se întemeiau pe chestiuni procedurale. Existau însă și unele excepții întemeiate pe regulile de competență ale judecătorilor – *fori declinatoria*.

În dreptul canonic se distinge excepția de apărare. Prin această excepție, pârâtul amâna sau anihila definitiv cererea. Excepțiile erau materiale sau procesuale, iar în cadrul ambelor categorii se distingeau excepții dilatorii și excepții peremptorii.

Vechiul drept francez s-a inspirat din sistemul de drept canonic, pe care l-a dezvoltat, legiferând în mod repetat și creând o bogată jurisprudență în domeniu. Remarcăm că pentru juriștii francezi materia excepțiilor procesuale și a apărărilor în procesul civil a constituit una dintre cele mai discutate și controversate teme; o parte din legiferări, precum și unele controverse au fost preluate și în dreptul român.

În sec. al XIV-lea – al XVIII-lea, în Franța s-a dezvoltat teoria apărărilor în justiție, fără a exista însă un consens, cu privire la clasificarea și conținutul diferitelor categorii. Erau admise excepțiile peremptorii și cele dilatorii. Au apărut și noțiuni noi, care făceau distincții mai subtile: **les fin de non recevoir**, **les fin de non valoir**, **les fin de non-proceder**. **Les fin de non recevoir** erau excepții rezultate din anumite lipsuri ale cererii, care făceau ca aceasta să fie inadmisibilă, independent de fondul cauzei: prescripția, tranzacția, lucrul judecat; **les fin de non valoir** rezultau din lipsa calității procesuale a reclamantului sau a pârâtului; **les fin de non proceder** erau excepții care tindeau la trimiterea cauzei spre a fi judecată de o altă instanță: necompetența, litispendența.

Se realiza distincția între admisibilitatea cererii și fundamentul dreptului sau justețea acțiunii; se cristalizase, deja, conceptul potrivit căruia o cerere poate fi admisibilă în principiu, dar neîntemeiată în fond. Totodată se conturase regula conform căreia ordinea logică de formulare și soluționare a apărărilor nu este indiferentă și că excepțiile, oricare ar fi acelea, trebuiau examinate înainte de cercetarea fondului.

Codul de procedură civilă adoptat de Franța în anul 1806 reglementa următoarele excepții: excepțiile declinatorii sau „trimiterile” (necompetența, litispendența, conexitatea), nulitățile (nulitatea actelor de procedură), excepțiile dilatorii (cauțiunea datorată de străini, excepția comunicării actelor, excepția eredelui beneficiar, excepția chemării garantului în

cauză). Aceste excepții de procedură nu se confundau cu excepțiile reglementate de Codul civil, care se refereau la excepția de lucru judecat, excepția prescripției, excepția beneficiului de discuțiune etc.

La acest moment s-a realizat, de către doctrina franceză, o clasificare bipartită a apărărilor în justiție; excepții și apărări de fond.

Astfel, Codul de la 1806 nu a recunoscut instituțiile finelor de neprimire (**fin de non recevoir**) și a finelor de non valoare (**fin de non valoir**). Dacă instituția finelor de non valoare a dispărut treptat, în cursul secolului al XIX-lea, instituția finelui de neprimire, deși nereglementată în Codul de procedură civilă, a rămas prezentă atât în doctrină, cât și în jurisprudență, în cadrul acesteia fiind incluse și cazurile lipsei de calitate procesuală.

Întrucât exista deja clasificarea bipartită a apărărilor în justiție, așa cum s-a arătat anterior, finele de neprimire trebuia să aparțină, în mod obligatoriu, uneia sau alteia dintre cele două categorii: excepțiile de procedură sau apărățile de fond.

S-a născut, astfel, o bogată literatură juridică, autorii integrând instituția finelui de neprimire când într-o categorie, când în cealaltă. La începutul secolului al XIX-lea, autori precum E. Glasson și A. Tissier au promovat o nouă teză a apărărilor în justiție, conform căreia finele de neprimire are o natură mixtă, fiind o categorie intermediară între excepțiile de procedură și apărățile de fond. Acești autori au susținut că finele de neprimire se aseamănă cu excepțiile de procedură prin aceea că nu contrazic direct pretenția și se apropie de apărățile de fond pentru că au ca efect respingerea definitivă a cererii (în timp ce excepțiile de procedură doar întârzie examinarea cererii). Autorii observau că aceste „mijloace de inadmisibilitate” (*moyens de non-recevebilite*) nu atacă nici procedura, nici dreptul material pretins, ci se îndreaptă împotriva dreptului la acțiune.

Acest nou concept nu a primit o susținere unanimă în doctrina franceză. Totuși, instituția finelui de neprimire a continuat să fie prezentă atât în literatura de specialitate, cât și în jurisprudență. Pe fondul acestei prezențe constante, legiuitorul francez a recunoscut existența legală a finelui de neprimire, printr-un decret-lege, adoptat în anul 1935. Acest act normativ nu a îmbrățișat noul concept propus de E. Glasson și A. Tissier, legiuitorul încadrând instituția finelui de neprimire în categoria excepțiilor de procedură. Astfel, art. 192 din Codul de procedură civilă, astfel cum a fost modificat, după adoptarea acestui decret-lege, declara ca inadmisibile „toate excepțiile, nulitățile, finele de neprimire și declinările vizate de articolele precedente [...] dacă sunt prezentate după ce s-au pus concluzii pe fond”.

Decretul lege din 1053 a fost criticat în literatura de specialitate, iar jurisprudența a continuat să facă diverse interpretări ale naturii juridice a instituției finelui de neprimire, ajungând la ideea de „excepție de inadmisibilitate”. Totodată, prin soluțiile adoptate de judecători, instituția finelui de neprimire a dobândit un regim juridic diferit, practica judecătorească admitând, în anumite cazuri, invocarea acesteia direct în apel.

Totodată, renumiți autori francezi, precum H. Motulsky, au inițiat și dezvoltat teoria acțiunii în justiție, cu aprecieri esențiale și cu privire la mijloacele de apărare. H. Motulsky¹ susținea că acțiunea există chiar dacă dreptul reclamat nu este recunoscut, că acțiunea este independentă de caracterul favorabil sau nefavorabil al rezultatului final. El definea acțiunea ca fiind dreptul subiectiv de a obține, în instanță, o decizie asupra fondului

¹ A se vedea H. Motulsky, *Notă asupra Cass. Civ.*, 6 juin 1962, Sem. Jur., 1963.II.13191.

pretenției. Exercițiul acțiunii este subordonat unor „condiții de deschidere” (de exemplu, interesul), care sunt independente atât de regularitatea cererii și de sesizarea instanței, cât și de primirea pretenției.

Pornind de la această teorie, Motulsky a ajuns la concluzia că finele de neprimire nu reprezintă o creație artificială și că acestea se integrează în structura logică a procesului. Acesta susținea că criticile relative la desfășurarea procedurii se invocă pe calea excepțiilor de procedură, negarea dreptului la acțiune se face prin intermediul finelor de neprimire, iar lipsa fundamentului pretenției (realitatea dreptului substanțial) se invocă pe calea apărărilor de fond.

Concepția „trilogiei procedurale” (mersul procedurii – dreptul la acțiune – fundamentul pretenției) și a repartizării tripartite a mijloacelor de apărare (excepții de procedură – finele de neprimire – apărări de fond), susținută de H. Motulsky, a stat la baza reformei Codului francez de procedură civilă, realizată în anul 1972.

„Nouveau Code de procedure civile” (N.C.P.C.) a consacrat cele trei mijloace de apărare:

– excepțiile: „orice mijloc care tinde la declararea procedurii ca neregulată, stinsă sau suspendată” (art. 73 NCPC);

– finele de neprimire: „orice mijloc care tinde să declare inadmisibilitatea cererii adversarului, fără examinarea fondului, pentru lipsa dreptului la acțiune, precum lipsa calității, lipsa interesului, prescripția, termenul, lucrul judecat” (art. 122 NCPC);

– apărări de fond: „orice mijloc care tinde la respingerea ca nejustificată, după examinarea fondului dreptului, a pretenției adversarului” (art. 71 NCPC).

În secolul al XIX-lea și alte state europene – precum Belgia, Spania, Italia – reglementau instituția excepțiilor (dilatatorii și peremptorii), făcând distincția de apărări de fond. În Belgia, s-au menținut dispozițiile Codului de procedură civilă adoptat în anul 1806 până în anul 1970, când a intrat în vigoare noul *Code judiciaire*. Deși doctrina belgiană a primit favorabil teoria finelor de neprimire, acestea nu și-au găsit reglementarea nici în codul vechi, nici în actualul *Code judiciaire*.

În România, Codul de procedură civilă, adoptat în anul 1865, a fost conceput sub influența Codului francez de procedură civilă (1806) și a Codului de procedură al cantonului Geneva, făcând între acestea în domeniul apărărilor în justiție.

Astfel, denumire Titlului VI „Despre escepțiunile ce se propun înaintea apărării fondului” a fost preluată din Codul cantonului Geneva: „Des exceptions à proposer d’entree de cause”. În doctrină¹ s-a observat că această denumire este improprie, deoarece nu toate excepțiile cuprinse în titlul menționat trebuiau propuse înaintea apărării fondului; se considera, totodată că denumirea din Codul francez, „Des exceptions”, ar fi fost mai exactă.

În cuprinsul capitolului se regăseau următoarele secțiuni: secțiunea „Despre strămutări și escepțiuni declinatoare”, ce reglementa doar excepția de necompetență, secțiunea „Despre nulități”, ce enumera nulitatea actelor de procedură și a citațiilor; secțiunea „escepțiunilor dilatatorii”, ce cuprindea doar excepția chemării garanților în cauză.

Literatura de specialitate a remarcat că legiuitorul român a enumerat numai excepțiile care se regăseau în Codul cantonului Geneva, fiind excluse total cele prevăzute de Codul de procedură francez. Această abordare a determinat o legiferare lacunară. Astfel, excepțiile de

¹ A se vedea *op. cit.*

litispendență și de conexitate, deși adevărate mijloace de procedură, nu erau reglementate în categoria excepțiilor declinatorii, ele nefiind prevăzute nici în Codul de procedură al cantonului Geneva. Legiuitorul român nu a observat că aceste excepții își găseau reglementarea în Legea de organizare judecătorească a cantonului elvețian.

La acel moment, doctrina definea excepția ca un „mijloc de procedură care fără să atingă fondul se opune judecării”, sau ca un mijloc prin care „pârâțul face ca cercetarea procesului să fie amânată sau supusă la oarecări condițiuni de formă” ori prin care „pârâțul refuză de a accepta să discute cu reclamantul”.

Excepțiile erau clasificate în:

- excepții declinatorii – cele care ridicau instanței competența de a judeca un proces;
- excepții dilatorii – cele prin care se solicita amânarea cercetării fondului;
- excepții peremptorii – care se subîmpărțeau în peremptorii de formă și peremptorii de fond.

Excepțiile peremptorii de formă erau cele care indicau neregularitatea cererii sau a actelor de procedură (nulitățile).

Excepțiile peremptorii de fond tindeau la respingerea cererii, fără vreo altă cercetare. În această categorie erau incluse excepția prescripției și cea a lucrului judecat. Totodată, doctrina considera aceste excepții ca fiind apărări de fond, explicând în acest fel nereglementarea lor în Codul de procedură civilă.

Vom prezenta, în continuare, reglementarea actuală a excepțiilor, cu unele aprecieri doctrinare.

Observăm că noțiunea de excepție este asociată în legislația noastră atât unor instituții de drept substanțial, cât și unora de drept procesual civil.

Potrivit art. 1047 C. civ., „Codebitorul solidar, în contra căruia creditorul a intentat acțiune, poate opune toate excepțiile care îi sunt personale precum și acelea care sunt comune tuturor debitorilor. Debitorul acționat nu poate opune acele excepții care sunt curat personale ale vreunuia dintre ceilalți codebitori”. Totodată, art. 1653 și art. 1681 C. civ. se referă la excepțiile personale ale debitorului în raporturile de fideiusiune.

Codul de procedură civilă, în Titlul III referitor la Procedura înaintea primei instanțe, dedică o secțiune „excepțiilor de procedură și excepției puterii de lucru judecat”. În această secțiune sunt tratate în mod expres necompetența (art. 158-160), lipsa capacității de exercițiu și lipsa dovezii calității de reprezentant (art. 161), litispendența (art. 163), conexitatea (art. 164), disjungerea (art. 165), puterea de lucru judecat (art. 166). Menționăm, totodată, că art. 252 se referă explicit la invocarea perimării pe cale de excepție.

Alte articole din Codul de procedură civilă fac referire la excepții pentru a indica, în general, actele procedurale prin care pot fi propuse și regimul juridic al acestora, fără a denumi o anumită excepție (De exemplu, art. 115, art. 118, art. 136, art. 137, art. 152, art. 294).

Teoreticienii români circumscriu, în general, noțiunea de excepție, atât în dreptul material, cât și în cel procesual civil, conceptului de apărare, prin care subiectul unui raport juridic de drept material sau pârâțul într-un proces tinde să contracareze pretențiile părții adverse, să întârzie sau să împiedice judecata.¹ Observăm că acești reputați autori fac distincție clară, cu o importanță deosebită, între excepțiile de drept material și excepțiile

¹ A se vedea Ioan Leș, *Tratat de drept procesual civil*, ed. cit., p. 390, V.M. Ciobanu, *Tratat de drept procesual civil*, ed. cit., p. 114, M. Tăbărcă, *Excepțiile procesuale*, ed. cit., pp. 13-65.

procesuale. Vom dezvolta în cuprinsul lucrării diferențele dintre cele două categorii de excepții, cu implicații deosebite sub aspectul momentului în care pot fi invocate, precum și sub aspectul incidenței în soluționarea cauzei dedusă judecării.

Așa cum arătam, în general, noțiunea de excepție este prezentată ca fiind un mijloc de apărare. La rândul său, apărarea nu constituie decât una dintre formele în care se poate exercita dreptul la acțiune. Trebuie subliniat faptul că apărarea invocată sub forma excepției nu aparține doar pârâtului chemat în judecată. Ea poate fi utilizată, în egală măsură, de către reclamant, pentru a paraliza anumite solicitări ale pârâtului. Totodată, această formă de apărare poate fi folosită și de alte persoane ce intervin în judecată, voluntar, sau forțat.

Noțiunea de apărare are mai multe înțelesuri. În sens larg, apărarea desemnează toate mijloacele folosite de pârât pentru a obține respingerea cererii reclamantului sau întârzierea judecării ei. În sens restrâns, apărarea vizează doar acele mijloace care îi permit pârâtului să invoce obiecțiuni îndreptate împotriva fondului pretenției reclamantului, tinzând la respingerea cererii acestuia. Adică, în înțeles larg, noțiunea de apărare cuprinde atât apărările care vizează fondul dreptului (apărări propriu-zise, apărări de fond) și care pot fi în fapt sau în drept, cât și apărările ce privesc încălcarea unor reguli generale de organizare judecătorească, de competență sau de procedură (apărări procesuale), în timp ce în înțeles restrâns noțiunea de apărare vizează exclusiv apărările de fond, fie ele apărări în fapt sau în drept (De exemplu, pârâtul afirmă că nu datorează nimic, că a plătit datoria, că a operat compensarea sau uzucapiunea etc.).

2. Definiția excepției

Constant în literatura juridică de specialitate au existat preocupări cu privire la definirea excepțiilor procesuale, abordarea noțiunii fiind realizată prin raportare la noțiunea de apărare.

Într-o lucrare de excelență¹, în încercarea de definire a noțiunii de excepție, se propune o abordare diferită. Astfel, autorul pleacă în analiza sa de la definiția acțiunii civile, privită ca fiind „ansamblul mijloacelor procesuale prin care, în cadrul procesului civil, se asigură protecția dreptului subiectiv civil – prin recunoașterea sau realizarea lui, în cazul în care este încălcat sau contestat – ori a unor situații juridice ocrotite de lege”. Autorul definește aceste mijloace formale recunoscute de lege ca fiind, în linii generale, cererea, administrarea probelor, apărarea, excepțiunile, mijloacele conservatorii, hotărârea, căile de atac și execuțiunea silită.

Plecând de la aceste premise, autorul definește excepția ca fiind una dintre formele de manifestare a acțiunii, arătând că este un mijloc la care recurge de regulă pârâtul, pentru a se apăra împotriva cererii de chemare în judecată, întrucât „apărarea”, prin definiție, aparține pârâtului. Autorul subliniază, totodată, că în situația în care reclamantul invocă o excepție, el nu se înscrie astfel pe un plan procesual defensiv, de „apărare”, ci el acționează ofensiv, în scopul consolidării pretențiilor sale sau pentru a perfectă formele procedurale în lăuntrul cărora tinde la realizarea acestor pretenții.

¹ A se vedea M. Tăbărcă, *op. cit.*, pp. 42-43

Achiesăm la opinia exprimată de autorul menționat. Alături de acesta considerăm că o abordare a noțiunii de excepție doar prin raportare la noțiunea de apărare nu este suficientă, invocarea excepției neavând întotdeauna rolul de a paraliza o cerere, ci și de a consolida pretenția părții.

Subliniam preocuparea constantă a literaturii juridice în definirea noțiunii de excepție. Această preocupare a fost determinată de faptul că nu există o definiție legală a noțiunii. Art. 137 alin. 1 din Codul de procedură civilă realizează doar o *summa divisio* a excepțiilor procesuale, prin gruparea lor în excepții de procedură și excepții de fond. Ceea ce este important este faptul că ambele categorii de excepții nu pun în discuție fondul dreptului. Din acest considerent, doctrina a propus ca denumirea noțiunii să fie cea de excepții procesuale.

Una dintre definițiile propuse în literatura de specialitate¹ caracteriza excepțiile ca fiind „acele mijloace procesuale prin care părțile, procurorul, când participă la proces și uneori instanța din oficiu, fără a pune în discuție fondul dreptului dedus judecării, semnaland încălcări ale normelor procesuale și procedând la înlăturarea lor, asigură respectarea cu strictețe a prevederilor legale privind desfășurarea procesului civil”.

O altă definiție propusă în literatura juridică² este aceea în care excepția procesuală este definită ca fiind „unul dintre mijloacele prin care, în condițiile legii, partea interesată, procurorul sau instanța din oficiu, invocă, fără a pune în discuție fondul dreptului, neregularități procedurale (privitoare la compunerea instanței, competența acesteia ori la actele de procedură) sau lipsuri referitoare la dreptul material la acțiune, urmărind, după caz, declinarea competenței, amânarea judecării, refacerea unor acte, anularea ori respingerea cererii”.

Criticând această ultimă definiție, un alt autor³ caracterizează excepția ca fiind „unul dintre mijloacele prin care, în cadrul procesului civil, partea interesată, procurorul sau instanța din oficiu invocă, în condițiile legii, fără a pune în discuție fondul dreptului, dar și fără a-l contesta. Neregularități procedurale sau neîndeplinirea condițiilor prescrise de lege privitoare la punerea în funcțiune a dreptului la acțiune urmărind întârzierea sau împiedicarea judecării”.

Sintetizând cele prezentate anterior, putem defini excepția ca fiind mijlocul procedural prin care, în condițiile legii, partea interesată, procurorul sau instanța din oficiu invocă, în cadrul procesului civil și fără a pune în discuție fondul dreptului, neregularități procedurale privitoare la compunerea și constituirea instanței, competența acesteia ori la procedura de judecată sau lipsuri referitoare la exercițiul dreptului la acțiune ori, dimpotrivă, aplicarea normelor legale referitoare la acestea, urmărind, după caz, declinarea competenței, amânarea judecării, refacerea unor acte, respingerea ori perimarea cererii, adică întârzierea sau împiedicarea judecării.

¹ A se vedea Al. Bacaci, *Excepții de procedură în procesul civil*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 7

² A se vedea S. Zilberstein, V.M. Ciobanu, *Precizări privind instituția excepțiilor în dreptul procesual civil*, în S.C.J. nr. 1/1983, pp. 43-48.

³ Verginel Lozneau, *Excepțiile de fond în procesul civil*, Ed. Lumina Lex, București, 2003, p. 16.

3. Clasificarea excepțiilor

Excepțiile procesuale pot fi clasificate după trei criterii: obiectul lor, efectul pe care tind să-l realizeze și caracterul dispozitiv sau imperativ al normei încălcate.

a) *După obiectul asupra căruia poartă*, excepțiile procesuale se clasifică în excepții de procedură și excepții de fond.

Această clasificare își are suportul legislativ în art. 137 C. pr. civ., acest text distingând între excepțiile de procedură și excepțiile de fond. Astfel, „instanța se va pronunța mai întâi asupra excepțiilor de procedură și asupra celor de fond care fac de prisos în tot sau în parte cercetarea în fond a pricinii”. Textul arătat nu cuprinde niciun criteriu pentru delimitarea excepțiilor de procedură de excepțiile de fond. Aceasta nici nu era necesară, fiind arătat specificul comun al tuturor acestor excepții, respectiv necesitatea invocării înainte de cercetarea în fond a pricinii.

Doctrina a încercat să delimiteze sfera celor două categorii, evidențiind importanța acestei delimitări, prin raportare la efectele pe care le produc.

Literatura juridică însă nu este unanimă în ceea ce privește includerea unor excepții într-o categorie sau alta.

Excepțiile de procedură sunt cele prin care se invocă neregularități procedurale. Pornind de la împărțirea normelor procedurale după obiect în norme de organizare judecătorească, norme de competență și norme de procedură propriu-zisă, deosebim, în mod corespunzător, excepții de procedură care vizează organizarea judecătorească, respectiv legate de compunerea sau constituirea instanței, excepții de procedură privitoare la încălcarea regulilor de competență a instanței și excepții de procedură privitoare la încălcarea normelor privind modul de desfășurare a activității de judecată, precum și privitoare la deferitele acte de procedură în care se materializează activitatea procesuală.

În ceea ce privește compunerea și competența instanței, identificăm excepția de necompetență, excepția depășirii atribuțiilor puterii judecătorești și excepția greșitei compuneri a completului de judecată.

Cu privire la procedura de judecată distingem excepția de conexitate, excepția de litispendență, excepția lipsei dovezii calității de reprezentant, excepția de perimare, excepția tardivității.

Dacă pentru determinarea excepțiilor de procedură nu au fost semnalate dificultăți, pentru determinarea excepțiilor de fond au fost exprimate în literatura juridică opinii diferite.

Într-o opinie se susține limitarea acestei categorii de excepții la trei: excepția lipsei calității, excepția puterii de lucru judecat și excepția prescripției extinctive a dreptului la acțiune. În această concepție¹, unele instituții juridice ca tranzacția, compensația legală, plata nu sunt excepții de procedură și apărări de fond, autorii apreciind că legislația noastră civilă le numește astfel întrucât sunt incidental pendinte în mod asemănător cu excepțiile de procedură.

Într-o altă opinie, sunt incluse în categoria excepțiilor de fond și plata, compensația, tranzacția. Practic, în această opinie se afirmă că excepțiile de fond, transpunând pe plan

¹ A se vedea Al Bacaci, *op. cit.*, p. 18 și Ioan Leș, *op. cit.*, p. 72

procesual aplicarea unor principii de drept civil de care este legat dreptul la acțiune, sunt apărări de fond, iar nu veritabile excepții.

Criticăm această opinie, reținând că legiuitorul a tratat aceste apărări ca excepții, întrucât ele nu pun în discuție fondul dreptului (art. 1347 C. pr. civ.). Totuși, subliniem că excepțiile de fond se aseamănă atât cu excepții de procedură, cât cu și apărările de fond, propriu-zise. Pe de o parte, se aseamănă cu excepțiile de procedură sub raportul terenului pe care se plasează dezbaterile, prin aceea că partea care invocă o excepție de fond nu contrazice dreptul ce formează obiectul judecății, dar nici nu-l recunoaște. Pe de altă parte, se aseamănă cu apărările de fond, pe planul efectelor pe care le produc, deoarece admiterea excepțiilor de fond duce, de regulă, la respingerea sau anularea cererii, fără posibilitatea de a mai reitera cererea. Acest efect nu este însă invariabil în cazul tuturor excepțiilor de fond. Cererea cunoaște uneori o stopare temporară, putând fi reiterată (în cazul excepției de prematuritate, după împlinirea termenului; a excepției lipsei calității procesuale active, de o altă persoană care justifică o calitate procesuală etc.), iar alteori soluționarea este definitivă (în cazul excepției prescripției sau puterii lucrului judecat).

În dreptul comparat, instituția excepțiilor de fond este necunoscută. Spre exemplu, în legislația franceză, sunt prevăzute unele mijloace de apărare intermediare, între excepții și apărările propriu-zise, denumite fine de neprimire (**les fines de non-recevoir**) și fine de ne-valoare (**les fines de non-valoire**). Potrivit art. 122 din Nouveau Code de Procedure Civile, constituie fine de neprimire orice mijloc care tinde să declare de neprimat cererea adversarului fără examen asupra fondului pentru lipsa dreptului de a acționa, lipsă de capacitate, lipsă de interes, prescripție, puterea lucrului judecat, termene prefixe. Remarcăm însă că în sistemul procesual francez regimul juridic al excepțiilor de procedură este mult mai sever decât al finelor de neprimire, primele trebuind a fi invocate simultan și înainte de orice apărare în fond sau fine de neprimire, chiar și atunci când se invocă o excepție de ordine publică, în timp ce finele de neprimire pot fi invocate în orice fază a judecății.

Pentru a delimita sfera excepțiilor de fond, se impune a identifica în prealabil, aspectele vizate de această categorie de excepții.

Sintetizând, constatăm că excepțiile de fond privesc, în primul rând, lipsuri referitoare la exercițiul dreptului la acțiune. Intră în această categorie excepția de prematuritate, excepția prescripției extinctive a dreptului material la acțiune, excepția autorității de lucru judecat, excepția caracterului subsidiar al acțiunii în constatare față de acțiunea în realizare. În cadrul categoriei menționate vom analiza și problematica netimbrării cererii/căii de atac, din perspectiva calificării sale ca fiind o veritabilă excepție ori un incident procedural (chestiune prealabilă).

În al doilea rând, includem în categoria excepțiilor de fond cele referitoare la părțile din proces. Identificăm, astfel, excepția lipsei calității procesuale, excepția lipsei capacității procesuale, excepția lipsei de interes și excepția imunității de jurisdicție.

În doctrină¹ s-a criticat încadrarea greșită a excepției capacității procesuale – de exercițiu sau de folosință – în categoria excepțiilor de procedură, justificat de poziționarea acesteia de către legiuitor în art. 161 C. pr. civ., împreună cu excepția lipsei dovezii calității de reprezentant. S-a susținut că tratarea excepției lipsei capacități procesuale de exercițiu sub titlul „Excepțiile de procedură și excepția autorității de lucru judecat” nu poate constitui

¹ A se vedea V.M. Ciobanu, *op. cit.*, p. 117.

un argument viabil. Totodată, s-a subliniat că regimul juridic al acestei excepții nu se află numai în art. 161 C. pr. civ., ci și în art. 43 C. pr. civ., sub titlul „Folosința și exercițiul drepturilor procedurale”.

b) *După efectul pe care tind să-l realizeze*, excepțiile procesuale se împart în excepții dilatorii și excepții peremptorii.

Excepțiile dilatorii sunt acelea care tind la amânarea judecării, declinarea competenței sau refacerea unor acte; intră în această categorie excepția de conexitate, excepția de litispendență, excepția lipsei de citare etc.

Excepțiile peremptorii sunt acelea care tind la respingerea sau anularea cererii ori la stingerea procesului. Au acest caracter prescripția, puterea de lucru judecat, excepția lipsei calității procesuale, excepția lipsei capacității procesuale, excepția lipsei dovezii calității de reprezentant etc. unele excepții peremptorii încep prin a avea un efect dilatoriu – de ex., în cazul lipsei capacității de exercițiu sau a lipsei dovezii calității de reprezentant; în aceste cazuri, instanța nu anulează în mod automat cererea, ci amână judecata, acordând un termen pentru împlinirea lipsei (art. 161 C. pr. civ.).

Precizăm, totodată, că uneori aceeași excepție produce efecte diferite, în raport cu ceea ce se invocă prin intermediul ei. Astfel, excepția de necompetență este calificată, de regulă, ca o excepție dilatorie deoarece, în caz de admitere, duce la declinarea competenței și deci la amânarea judecării. Acest efect se produce numai când s-a invocat faptul că este competentă o altă instanță, fie ea instanță judecătorească ori organ cu activitate jurisdicțională. Dacă însă se invocă faptul că cererea este de competența unui organ al statului fără activitate jurisdicțională sau a unei instanțe din altă țară, admitând excepția de necompetență, instanța va respinge cererea ca inadmisibilă, respectiv ca nefiind de competența instanțelor române.

În doctrină¹ s-a propus și o altă grupare a excepțiilor, după efectul imediat produs, în excepții dilatorii, excepții peremptorii și excepții declinatorii. În această concepție, excepțiile dilatorii sunt acelea care dacă sunt admise au ca efect imediat întârzierea judecării, exemplificând această categorie prin excepția neregulatei citări, excepția greșitei compunerii a completului de judecată etc. Excepțiile peremptorii sau dirimante sunt acelea care odată admise determină respingerea sau anularea cererii, împiedicând continuarea sau reluarea judecării (prescripția, autoritatea de lucru judecat, prematuritatea cererii etc.). În sfârșit, excepțiile declinatorii sunt acelea care, în ipoteza admiterii lor, au ca rezultat trimiterea cauzei spre judecare unei alte instanțe (necompetența, litispendența, conexitatea). S-a susținut că declinarea competenței este principalul scop al acestei categorii de excepții, fapt ce impune considerarea lor ca o specie distinctă a excepțiilor de procedură.

Nu ne raliem acestei opinii. Analizând efectul pe care tind să-l realizeze, constatăm că atât excepțiile dilatorii, cât și cele declinatorii conduc la întârzierea judecării cauzei. Împrejurarea că necompetența, litispendența și conexitatea au ca factor comun trimiterea cauzei către o altă instanță (și nu neapărat prin declinare – ca instituție juridică, că și prin alte modalități reglementate de lege) nu poate impune o categorie distinctă după criteriul efectului produs. Concret, declinarea competenței ori trimiterea cauzei altei instanțe mai întâi investite, în cazul litispendenței sau conexității, constituie, așa cum am arătat, tot frâne ale cursului normal de desfășurare a procedurii.

¹ A se vedea I. Leș, *op. cit.*, p. 74, V. Lozneau, *op. cit.*, pp. 20-21.

c) **După caracterul imperativ sau dispozitiv al normei încălcate**, excepțiile procesuale se clasifică în excepții absolute și excepții relative.

Excepțiile absolute privesc încălcarea unor norme imperative și pot fi invocate de oricare părți, de procuror sau de instanță, din oficiu, în orice fază a procesului, chiar și direct în apel sau recurs. Au acest caracter excepția de necompetență generală, materială sau teritorială absolută, excepția de prescripție etc.

Excepțiile relative privesc încălcarea unor norme dispozitive și pot fi invocate numai de partea interesată și numai într-un anumit termen (prima zi de înfățișare sau termenul următor celui în care s-a săvârșit neregularitatea). Intră în această categorie, spre exemplu, excepția de necompetență teritorială (când nu are un caracter exclusiv).

4. Caracteristicile excepțiilor

Așa cum am arătat, excepția poate fi definită ca fiind mijlocul procedural prin care, în condițiile legii, partea interesată, procurorul sau instanța, din oficiu, invocă, în cadrul procesului civil și fără a pune în discuție fondul dreptului, neregularități procedurale privitoare la compunerea și constituirea instanței, competența acestora ori la procedura de judecată sau lipsuri referitoare la exercițiul dreptului la acțiune ori, dimpotrivă, aplicarea normelor legale referitoare la acestea, urmărind, după caz, declinarea competenței, amânarea judecării, refacerea unor acte, anularea, respingerea ori perimarea cererii, adică întârzierea sau împiedicarea judecării.

Din această definiție, precum și analizând clasificarea excepțiilor, putem sintetiza caracteristicile acestora.

În primul rând excepția procesuală, fiind o formă de manifestare a acțiunii, nu poate fi analizată separat de un proces civil în desfășurare. Concret, excepția presupune existența unui proces civil. Doctrina a subliniat că pentru a se distinge o excepție care se poate ridica în cursul procesului de excepțiile care pot fi invocate între părți fără intervenția judecătorului, excepțiile au primit denumirea de excepții procesuale. Astfel, s-a arătat că noțiunea de excepție cunoaște înțelesuri diferite (ea fiind folosită și în dreptul material, caz în care invocarea excepției nu presupune existența procesului), astfel încât literatura de specialitate, iar apoi practica judiciară au impus folosirea expresiei de excepții procesuale, tocmai pentru a fi evitate unele confuziuni. S-a arătat, totodată, că noțiunea de excepții procesuale este în măsură să cuprindă atât excepțiile de procedură, cât și pe cele de fond.

Prin natura sa, excepția este un mijloc de apărare. În consecință, regula este invocarea sa de către pârât. Cu toate acestea, datorită faptului că în procesul civil și reclamantul poate fi pus în poziție defensivă (și nu numai în situația în care pârâtul formulează o cerere reconvențională, ci și în situația în care acesta invocă anumite excepții procesuale), el poate apela, la rândul său, la excepții, căutând să le înlăture pe cele invocate de pârât, pentru a putea continua procesul. De asemenea, și celelalte părți pot ridica excepții (de exemplu, chematul în garanție, intervenientul).

În cazul excepțiilor absolute, care presupun încălcarea unei norme imperative, atât reclamantul, cât și pârâtul, oricare altă parte, precum și procurorul sau instanța din oficiu le pot invoca.

Excepția procesuală este un mijloc tehnic prin care se invocă încălcări ale normelor de drept materiale sau procesuale. Esențial este că ele nu pun în discuție fondul dreptului și, de regulă, trebuie valorificate mai înainte de dezbateră fondului. Faptul că art. 137 alin. 2 C. pr. civ. permite unirea excepțiilor cu fondul și că excepțiile absolute pot fi invocate în orice fază a procesului nu schimbă situația, deoarece chiar dacă excepția s-a invocat după ce s-a intrat în cercetarea fondului ea nu pune nici în acest moment în discuție fondul dreptului.

De asemenea, excepția trebuie soluționată înainte de pronunțarea asupra fondului, chiar și în situația în care a fost invocată după ce s-a intrat în cercetarea fondului ori dacă a fost unită cu fondul cauzei.

Excepțiile procesuale constituie, așa cum am arătat, o formă a apărărilor procesuale, dar nu se confundă cu apărările de fond, nici atunci când conduc la respingerea sau anularea cererii. Vom detalia deosebirile dintre excepții și apărările de fond.

Efectele admiterii unei excepții procesuale diferă, după cum este vorba de o excepție dilatorie sau una peremptorie (Dirimantă). În cazul excepțiilor dilatorii, admiterea excepției constituie doar un obstacol temporar în soluționarea cererii principale. Astfel, admiterea excepției dilatorii doar întârzie judecarea fondului cererii principale ca efect al declinării competenței, refacerii unor acte, amânării judecății.

Admiterea excepției peremptorii ridică un obstacol dirimant, de netrecut, determinând stingerea procesului, anularea sau respingerea cererii. În aceste situații cererea va fi respinsă, dar nu ca neîntemeiată, deoarece excepția nu implică examinarea fondului dreptului. Judecătorul va pronunța soluții de respingere a cererii ca inadmisibilă, prematură, prescrisă, lipsită de interes, ca fiind formulată de/sau împotriva unei persoane lipsite de calitate procesuală etc.

În principiu, prin admiterea unei excepții procesuale, dreptul subiectiv al reclamantului nu este afectat, iar hotărârea pronunțată asupra excepției nu are putere de lucru judecat asupra fondului. În acest caz, cererea cunoaște numai o respingere temporară, astfel încât ea ar putea fi reformulată, cu respectarea tuturor cerințelor de regularitate impuse de legea procesuală ori de legi materiale incidente. Spre exemplu, în situația respingerii cererii ca premature, după împlinirea termenului, cererea ar putea fi reformulată; în cazul respingerii unei cererii pentru lipsa calității procesuale active, cererea ar putea fi reiterată de titularul dreptului, care dovedește și calitatea procesuală etc.

De la această regulă există și excepții. Astfel, în cazul respingerii cererii ca efect al admiterii excepției prescripției dreptului material la acțiune sau autorității de lucru judecat, o nouă cerere nu ar mai putea fi formulată pentru că s-ar opune tocmai autoritatea de lucru judecat.

5. Comparație între excepții și apărările pe fondul cauzei

Excepțiile procesuale constituie o instituție fundamentală a dreptului procesual civil, cu importanță atât pe plan teoretic, cât și pe plan practic. Ele reprezintă un important mijloc de asigurare a respectării legii în procesul civil, având funcții bine definite în ansamblul mecanismului procesual.

În acest context, este necesar a se face distincție între excepții și apărările pe fondul cauzei, reținându-se confuzia creată uneori, atât de doctrină, cât și de practica judiciară, între cele două noțiuni. Așa cum vom arăta în cuprinsul lucrării există o tendință a practicienilor de a lărgi sfera excepțiilor și de a prezenta apărări de fond sub forma unor excepții.

Confuzia pleacă de la faptul că, în general, pentru definirea noțiunii de excepție procesuală se pornește de la noțiunea de apărare. La rândul său, apărarea nu constituie decât una dintre formele în care se poate exercita dreptul la acțiune. Dreptul la acțiune poate fi privit ca un drept complex de natură procesuală al cărei conținut este format dintr-o pluralitate de prerogative, cum ar fi sesizarea instanței, administrarea probelor, apărările și excepțiile, căile de atac etc.

Din această perspectivă, în sens larg, excepția echivalează cu apărarea, semnificând orice formă utilizată de pârât pentru a se proteja împotriva pretenției substanțiale și a pretenției procesuale, orice opoziție a pârâtului, de la simpla negare a faptelor pe care se întemeiază cererea până la ripostele referitoare la regularitatea procedurii. Autorii care au susținut această teză au afirmat că excepția este orice apărare pe care pârâtul o opune pretenției reclamantului, fie negând faptele pe care se întemeiază cererea, fie negând dreptul ce ar deriva din acestea, fie limitându-se să atace regularitatea procedurii.

Această opinie este criticabilă, nefiind împărtășită decât în mică măsură de doctrină. Majoritatea autorilor disting între apărarea, în sens larg și apărarea în sens restrâns. Potrivit opiniei majoritare, în sens larg, apărarea cuprinde toate mijloacele folosite de pârât pentru înlăturarea temporară sau definitivă a pretențiilor formulate de reclamant fie prin întârzierea judecării, fie prin respingerea acțiunii în fond. Deci, *lato senso*, acest concept se referă atât la combaterea în fond a pretențiilor reclamantului, cât și la apărările care privesc încălcarea dispozițiilor legale de organizare judecătorească, de competență sau procedură.

În sens restrâns, noțiunea de apărare se referă exclusiv la acele mijloace folosite de pârât prin care acesta se opune pretențiilor reclamantului, vizând fondul dreptului dedus judecării, invocând fie inexistența raportului juridic, fie stingerea lui dintr-o cauză ulterioară sau combătând direct, pe bază de probe, pretențiile din acțiune. Aceasta este considerată apărarea propriu-zisă sau apărarea de fond, spre deosebire de mijloacele care privesc condițiile formale de exercitare a acțiunii, ce pot fi denumite apărare procedurală sau apărare pe cale de excepție.

În consecință, dacă apărarea de fond combate în tot cursul procesului temeiul de fapt și de drept al pretenției reclamantului, apărarea procedurală sau pe cale de excepție nu pune în discuție temeinicia dreptului subiectiv dedus judecării, dar nici nu-l recunoaște, urmărind doar paralizarea acțiunii reclamantului, anularea cererii ca fiind lipsită de elementele esențiale, amânarea pentru un viciu de procedură, declinarea competenței către o altă instanță etc.

Sintetizând, doctrina¹ a stabilit existența distincției esențiale dintre apărări și excepții, statuând că excepția este o specie a genului apărărilor procesuale, care pot avea forme distincte.

¹ A se vedea Andreea Cătăline Ciurea, *Excepțiile procesuale în materie civilă*, Ed. Wolters Kluwer, București, 2009, p. 95.

Remarcăm existența unor numeroase asemănări între excepții și apărările de fond

a) Astfel, atât apărarea, cât și excepția sunt o formă de manifestare a acțiunii și trebuie să îndeplinească toate condițiile de exercițiu ale acesteia. Subliniem faptul că, fiind o formă de manifestare a acțiunii, excepția și apărarea nu constituie doar un apanaj al reclamantului și pârâtului. Ele pot fi folosite și de părțile care intervin într-un proces, forțat sau voluntar, cu singura condiție a respectării condițiilor de exercițiu ale acțiunii civile.

b) Ambele sunt mijloace de apărare și pot fi invocate prin întâmpinare, în conformitate cu dispozițiile art. 115 C. pr. civ. Totodată, potrivit dispoziției art. 118 C. pr. civ., în cazul în care pârâtul nu este asistat sau reprezentat de un avocat, își va putea prezenta la prima zi de înfățișare excepțiile, dovezile și toate mijloacele sale de apărare.

c) Uneori, atât apărările, cât și excepțiile pot împiedica, în măsura admiterii, o nouă sesizare a instanței, pentru că s-ar opune autoritatea de lucru judecat. În cazul apărărilor de fond, este evident că în măsura în care au fost analizate de judecător și acesta a pronunțat o sentință, definitivă și irevocabilă, nu se mai poate formula o nouă cerere cu același obiect. O situație similară se regăsește în măsura în care litigiul a fost soluționat prin admiterea excepției prescripției dreptului material la acțiune sau excepția autorității de lucru judecat.

d) atât excepțiile, cât și apărările pot fi invocate în raport cu toate părțile din proces. Așa cum am precizat, cadrul procesual nu este limitat la reclamant și pârât, în cursul procesului putând interveni și terțe persoane. Apărările și excepțiile pot fi invocate și de aceste persoane sau pot fi formulate împotriva acestora, în egală măsură.

e) de regulă, niciunul dintre cele două mijloace de apărare nu este supus timbrajului.

Deosebirele dintre apărările de fond și excepții sunt următoarele:

a) O primă deosebire o regăsim în obiectul celor două noțiuni. Astfel, dacă prin apărarea de fond pârâtul neagă dreptul reclamantului, prin invocarea excepției se creează un obstacol în calea acțiunii.

b) A doua deosebire esențială este reprezentată de momentul până la care pot fi invocate apărările și excepțiile, precum și ordinea de soluționare. Apărările de fond sunt invocate ulterior excepțiilor. Ordinea rezultă din chiar textul legal. Art. 115 C. pr. civ., arătând care sunt elementele întâmpinării, precizează ca prim element excepțiile de procedură pe care le ridică pârâtul la cererea reclamantului și apoi menționează răspunsul pârâtului la toate capetele din cererea reclamantului și dovezile prin care o combate (adică apărările de fond). Ordinea de invocare este impusă și de faptul că, de regulă, excepțiile fac inutilă cercetarea fondului cauzei, Codul de procedură civilă instituind nu numai primordialitatea invocării excepțiilor înaintea apărărilor de fond, ci și prioritatea soluționării acestora înaintea fondului cauzei (art. 137 alin. 1 C. pr. civ.). Chiar și în situația în care o excepție este unită cu fondul cauzei, judecătorul apreciind că se impune administrarea probatoriului atât pe aspectul excepției, cât și pe cel al fondului, între cele două existând o strânsă legătură, la momentul soluționării cauzei pronunțarea se va face mai întâi asupra excepției, pronunțarea pe fond fiind ulterioară.

De asemenea, cele două instituții se bucură de un tratament diferit. Apărările de fond pot fi efectuate de părți în tot cursul procesului, în sensul discutării temeiurilor de fapt și de drept ale pretențiilor reclamantului, pe când excepțiile pot fi invocate numai în anumite condiții.

c) O altă deosebire esențială se regăsește la nivelul actului de procedură prin care judecătorul soluționează excepția sau apărarea de fond. Asupra apărărilor de fond judecătorul se pronunță prin hotărârea finală, sentință sau decizie, în funcție de etapa procesuală în care se află judecata.

În privința excepțiilor, judecătorul se pronunță prin încheiere, de regulă, și numai în mod excepțional prin sentință ori decizie. Astfel, dacă excepția nu este întemeiată, va fi respinsă prin încheiere. Tot încheiere va pronunța judecătorul și în situația în care excepția este admisă, dar dosarul rămâne în continuare la judecătorul investit cu soluționarea cauzei (de exemplu, în cazul excepției de conexitate ori al excepției de litispendență).

Încheierea prin care judecătorul se pronunță asupra excepției prezintă anumite particularități:

– este interlocutorie, judecătorul nemaiputând reveni asupra acesteia, fiind obligat să continue judecata (art. 268 alin. 3 C. pr. civ.);

– încheierea va putea fi atacată cu apel sau recurs numai odată cu fondul, afară numai de cazul în care legea nu prevede în mod expres altfel.

Atunci când, în urma admiterii excepției, judecătorul se dezinvestește (în cazul declinării de competență, perimării, constatării intervenirii autorității de lucru judecat ori a prescripției dreptului material la acțiune etc.), pronunță o hotărâre finală.

d) Deosebiri apar între apărățile de fond și excepții și în privința efectelor pe care le produc. Hotărârea dată asupra unei apărări de fond dobândește autoritate de lucru judecat, cu toate consecințele ce decurg din aceasta. În cazul hotărârii asupra excepției (de regulă, așa cum am precizat, o încheiere) acest efect nu se mai produce, soluționarea excepției lăsând neatins fondul cauzei, judecata putând continua în anumite condiții, iar partea având posibilitatea de a-și realiza dreptul.

De la această regulă există derogări importante în cazul excepțiilor de fond, acestea având preponderent un caracter peremptoriu, în cazul în care sunt admise. În consecință, hotărârea pronunțată de judecător în cazul admiterii unor asemenea excepții de fond, peremptorii, dobândește autoritatea de lucru judecat, împiedicând reclamantul de la a-și mai valorifica dreptul (avem în vedere, de exemplu, excepția autorității de lucru judecat și excepția prescripției dreptului material la acțiune).

e) O altă deosebire se situează la nivelul scopului urmărit de partea care se apără ori invocă excepție. Potrivit acestui scop, printr-o apărare de fond se urmărește respingerea acțiunii ca neîntemeiată deoarece se discută chiar fondul dreptului dedus judecății, pe când în cazul excepțiilor, dacă sunt admise, împiedică judecătorul de a intra în cercetarea fondului. Admiterea excepției împiedică reclamantul să-și valorifice dreptul său până nu înlătură neajunsul procedural care a constituit obiectul excepției (de exemplu, refacerea actului nelegal, în cazul unui act de procedură nelegal, sau formularea cererii în fața instanței competente, în cazul declinării de competență).

f) În sfârșit, există deosebiri și sub aspectul obligației de timbrare. Regula este ceea ce potrivit căreia atât excepțiile, cât și apărățile de fond nu sunt supuse cerinței de timbrare, potrivit Legii nr. 146/1997. În măsura în care apărarea pârâtului îmbracă forma cererii reconvenționale, are obligația de achitare a taxei judiciare de timbru, în conformitate cu art. 10 din Legea nr. 146/1997 privind taxele judiciare de timbru. Există obligația de timbrare și în cazul în care apărarea pârâtului îmbracă forma cererii de chemare în garanție. Totodată, în situația apărărilor de fond formulate de terțe persoane care intervin în proces – intervenienții –, există obligația achitării taxelor judiciare de timbru.